

Сиза Н. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Кузьмінська Д. С.,
студентка ОР «Магістр»
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

УДК 343.13

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу наукових праць, вітчизняного кримінального процесуального законодавства, міжнародно-правових актів та матеріалів правозастосовної практики розглянуто проблемні питання реалізації функції захисту під час судового розгляду в кримінальному процесі України.

Метою статті є з'ясування проблемних питань реалізації функції захисту в судовому розгляді у кримінальному провадженні на сучасному етапі здійснення судово-правової реформи в Україні.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновки та надано пропозиції щодо підвищення ефективності здійснення функції захисту під час судового розгляду кримінального провадження. Підтримано позицію про надання права стороні захисту після оголошення обвинувального акта прокурором висловити заперечення проти висунутого обвинувачення. Обґрунтовано необхідність особистої участі обвинуваченого у судовому розгляді та обов'язкової участі захисника у випадках, коли законом передбачена можливість здійснення судового розгляду без присутності обвинуваченого. Запропоновано у разі видалення обвинуваченого із зали судового засідання при порушенні порядку судового засідання передбачити можливість його участі в судовому розгляді в режимі відеоконференції, а також надати право обвинуваченому повернутися в залу судового засідання до початку судових деба-

тів. Відзначено, що суд має враховувати позицію сторони захисту щодо обсягу та порядку дослідження доказів та змінювати їх у разі необхідності за вмотивованими клопотаннями учасників судового провадження. Звернуто увагу на важливість активної участі сторони захисту в дослідженні доказів під час судового розгляду для ефективної реалізації функції захисту в зазначеній стадії.

Ключові слова: функція захисту, захист, право на захист, сторона захисту, захисник, обвинувачений, судовий розгляд, кримінальний процес.

Сьогодні в Україні відбуваються складні реформаційні процеси, на фоні яких питання ефективності застосування кримінального процесуального законодавства набуває нового значення. Беручи до уваги аналіз вітчизняної судової практики та судових рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), можна констатувати значну кількість порушень права на захист у судовому провадженні, зокрема: порушень, які стосуються здійснення захисту безпосередньо обвинуваченим; порушень, що стосуються забезпечення здійснення захисту захисником; інші порушення, пов'язані з обов'язком держави забезпечити можливість здійснення ефективного захисту.

Слід зазначити, що проблеми забезпечення права на захист у кримінальному процесі були досліджені на фундаментальному рівні такими вченими, як: С. А. Альперт, Ю. П. Аленін, А. М. Бірюкова, Т. В. Варфоломеєва, І. Ю. Гловацький, В. Г. Гончаренко, С. В. Гончаренко, Я. П. Зейкан, С. О. Ковальчук, Т. В. Корчева, О. Ю. Костюченко, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, М. А. Маркуш, О. Р. Михайленко, В. Т. Нор, Т. В. Омельченко, О. В. Острогляд, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, О. С. Старенький, А. М. Тітов, Ю. В. Хоматов, П. В. Хотинець, О. О. Чепурний, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська, Ю. П. Янович та іншими науковцями. Їх праці є вагомим внеском у формування ефективної моделі кримінального процесу України та теоретичною основою для подальшої розробки важливих питань кримінального провадження.

Метою статті є з'ясування проблемних питань реалізації функції захисту в судовому розгляді у кримінальному провадженні на сучасному етапі здійснення судово-правової реформи в Україні.

Судовий розгляд вважають головною стадією кримінального провадження, оскільки в ній суд має визначити подальшу долю обвинуваченого, тобто вирішити питання щодо його винуватості або невинуватості у вчиненні кримінального правопорушення. Право на захист у суді забезпечується дотриманням положень кримінального процесуального закону стосовно меж судового розгляду, розгляду кримінального провадження в присутності сторін незалежним та неупередженим судом, надання можливості сторонам ознайомитись із матеріалами кримінального провадження, а також можливістю користуватися правовою допомогою захисника, збирати та надавати докази, заявляти клопотання, відводи, давати показання, виступати в судових дебатах, виступати з останнім словом, можливістю оскаржити судові рішення в апеляційному та касаційному порядку у випадках, визначених КПК України¹.

Згідно з положеннями ст. 347 КПК України² прокурор на початку судового розгляду оголошує обвинувальний акт або клопотання про застосування примусових заходів медичного та виховного характеру, цивільний позивач оголошує цивільний позов. Однією з основних умов, що гарантують обвинуваченому можливість ефективно захищатися, є його право знати, у чому він обвинува-

¹ Про узагальнення судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні: Постанова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 25.09.2015 № 9. <http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2015_rik.html> дата звернення 31.05.2018.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 31.05.2018.

чується, тобто знати сутність обвинувачення в матеріально-правовому сенсі. Забезпечуючи дотримання цього права обвинуваченого, законодавець передбачає, що предметом судового розгляду може бути лише те обвинувачення, яке викладене в обвинувальному акті¹.

Після оголошення обвинувачення відповідно до ч. 1 ст. 348 КПК України головуючий роз'яснює обвинуваченому суть обвинувачення та запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винуватим і чи бажає давати показання. Відповідь обвинуваченого дозволяє суду зрозуміти позицію сторони захисту щодо пред'явленого обвинувачення, а також самому обвинуваченому чітко сформулювати своє ставлення до пред'явленого обвинувачення.

У зв'язку з цим О. Г. Яновська цілком слушно звернула увагу, «що сторона захисту не викладає свою позицію на початку судового розгляду, обмежуючись лише короткою відповіддю обвинуваченого на запитання: чи зрозуміле обвинувачення, чи визнає обвинувачений себе винним і чи бажає давати показання. По суті, до судових дебатів сторона захисту позбавлена можливості представити судові свою правову позицію, що створює в суду враження логічно необґрунтованого нагромадження доказів та несистемності їх представлення. Особливо гостро ця проблема буде відчуватися при здійсненні судового розгляду за участю присяжних, для яких українським необхідним є просте та зрозуміле пояснення того, що відбувається в судовому засіданні. Тобто, тут ми стикаємося з проблемою неоднакового положення сторін під час кримінального провадження, зокрема у контексті доказування... Представляється доречним визнати можливою таку практику процесуальної активності захисників, за якої сторона захисту буде мати можливість подавати суду перед початком судового розгляду заперечення на обвинувальний

акт та оголошувати їх після оголошення прокурором обвинувального акту»².

У свою чергу, можливість заперечення на пред'явлене обвинувачення повинна бути правом, а не обов'язком сторони захисту, оскільки ст. 18 КПК України передбачено, що жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення. Кожна особа також має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права. Жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення³.

Відповідно до ч. 2 ст. 318 КПК України судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін кримінального провадження, крім випадків, передбачених КПК України. Нормами КПК 1960 року допускався розгляд справи без підсудного лише у виняткових випадках, а саме: 1) коли підсудний перебував за межами України й ухилився від явки до суду; 2) коли у справі про злочин, за який не могло бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, підсудний просив розглянути її у його відсутності (ст. 262 КПК України 1960 року).

У первинній редакції КПК України 2012 року було передбачено обов'язкову участь обвинуваченого у судовому розгляді. Однак 7 жовтня 2014 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуаль-

¹ Н Калашникова, Гарантія права обвинюємого на захисту при изменении обвиненія и наказанія (Моск. гос. ун-т, 1975) 52.

² О Яновська, 'Загальні засади процесу доказування в кримінальному провадженні' (2013) 8 *Юридична Україна* 79.

³ І Гловацький, Адвокатура зарубіжних країн: Англія, Німеччина, Франція (Атіка, 2007) 167

ного кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», яким впроваджено інститут спеціального судового розслідування і спеціального судового провадження¹.

У пояснювальній записці до законопроекту зазначалося, що міжнародними документами передбачена можливість винесення заочного судового рішення у кримінальному провадженні. Йдеться про Європейську конвенцію про міжнародну дійсність кримінальних вироків², а також Резолюцію (75) 11 Комітету Міністрів Ради Європи «Про критерії, що регламентують розгляд, який здійснюється за відсутності обвинуваченого»³ та Рекомендації № 6 R (87)18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального судочинства»⁴, в яких пропонується розглянути питання про надання судам першої інстанції можливості розглядати справи і приймати в них рішення за відсутності обвинуваченого.

У свою чергу, ЄСПЛ у низці своїх рішень доходить висновку, що здійснення судового розгляду та ухвалення судового рішення за відсутності обвинуваченого не можна розглядати як порушення положень Конвенції з боку держави у разі, коли немає підстав уважати, що обвинувачений не був належно повідомлений про розпочате щодо нього судове провадження. З огляду на це можна констатувати, що на міжнародному рівні немає заборони здійснення спеціального судового про-

вадження. Крім того, державам-членам Ради Європи рекомендовано запровадити такий інститут у національний кримінальний процес із метою його спрощення, ці рекомендації підкріплюються й практикою Європейського суду з прав людини.

Слід зауважити, що заочне провадження використовується в кримінальному судочинстві багатьох європейських країн, серед яких Франція, Данія, Болгарія, Естонія, Литва⁵.

Відповідно до ч. 3 ст. 323 КПК України судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297–1 КПК, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. У ч. 5 ст. 139 КПК України визначено підстави здійснення спеціального судового провадження, а саме ухилення обвинуваченим від явки на виклик суду (неприбуття на виклик без поважної причини більше як два рази) та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук. Зауважимо, що в статті 139 КПК України в редакції Закону України від 07.10.2014 № 1689-VII однією із підстав спеціального судового провадження було визначено перебування обвинуваченого за межами України. Але 15.01.2015 Верховною Радою України був прийнятий Закон України № 119-VIII⁶, яким внесено зміни до КПК Укра-

¹ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: Закон України від 07.10.2014 № 1689-VII <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1689-18>> дата звернення 31.05.2018.

² Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків: Міжнародний документ від 28.05.1970 № ETS-70 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_341> дата звернення 31.05.2018.

³ Резолюція (75) 11 Комітету Міністрів Совета Европы «О критериях, регламентирующих разбирательство, проводимое в отсутствие обвиняемого» / принята Комитетом Министров: от 19.01.1973 г. на 217-ом заседании Представителей Министров <http://www.echr-base.ru/res75_11.jsp> дата звернення 31.05.2018.

⁴ Рекомендації № 6 R (87)18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального судочинства» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_339> дата звернення 31.05.2018.

⁵ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 08.08.2014 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51914> дата звернення 31.05.2018.

⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної опера-

їни, зокрема й до ст. 139 КПК України, в результаті яких ця підстава була змінена на оголошення обвинуваченого у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Слід відзначити, що для забезпечення реалізації функції захисту при здійсненні спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження законом передбачена вимога обов'язкової участі захисника (п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК).

Відповідно до ст. 321 КПК України головуєчий у судовому засіданні керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження. Саме на головуєчого покладено обов'язок вжити необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку. Якщо обвинувачений порушує порядок у залі судового засідання або не підкоряється розпорядженням головуєчого у судовому засіданні, останній попереджає обвинуваченого про те, що у разі повторення ним зазначених дій його буде видалено з зали судового засідання. При повторному порушенні обвинуваченим порядку судового засідання він може бути видалений за ухвалою суду з зали засідання тимчасово або на весь час судового розгляду (ч. 1 ст. 330 КПК України). Слід зауважити, що ця норма по суті залишається незмінною більше п'ятидесяти років.

У новому КПК України, зокрема у ч. 1 ст. 330, законодавець намагався ввести додаткові гарантії захисту прав обвинуваченого, видаленого із зали судового засідання. Так, у випадках, коли обвинувачений не представлений захисником, суд зобов'язаний залучити за-

хисника для здійснення захисту за призначенням і відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для його підготовки до захисту, і після повернення до зали засідання обвинуваченому надається можливість ознайомитися з доказами, які були досліджені, а також з рішеннями, що були ухвалені за його відсутності, та дати пояснення щодо них.

На нашу думку, введена законодавцем новела до КПК України, яка пов'язана з проведенням процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК), має бути застосована і до випадків видалення обвинуваченого із зали судового засідання, адже її запровадження дасть змогу обвинуваченому безпосередньо сприймати показання учасників судового розгляду, оголошені письмові докази, ставити питання особам, які допитуються, висловлювати свою позицію щодо заявлених клопотань тощо.

Важливим і водночас проблематичним є питанням дослідження доказів у судовому розгляді. Доречно пригадати, що нормами КПК України 1960 року, зокрема в статтях 301, 306, передбачалися випадки оголошення показань свідка, потерпілого та підсудного, даних під час дізнання, досудового слідства або в суді. Новелами чинного КПК України, які покликані сприяти здійсненню захисту, стали положення ч. 4 ст. 95 КПК України, якими передбачено, що суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них. У ч. 2 ст. 89 КПК України передбачена можливість визнання під час судового розгляду доказів недопустимими у разі встановлення їх очевидної недопустимості, що тягне за собою неможливість дослідження таких доказів або припинення їх дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочато.

ції: Закон України від 15.01.2015 № 119-VIII. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/119-19/paran7#n7>> дата звернення 31.05.2018.

Аналізуючи положення ст. 349 КПК України, слід зупинитися принаймні на кількох проблемних моментах, які стосуються визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження. Згідно з ч. 1 ст. 349 КПК України докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, а зі сторони захисту – у другу. Очевидно, що такий порядок дослідження доказів вигідний для сторони захисту, тому що він дає змогу підготувати обвинуваченого до надання ним показань з урахуванням нада- ння стороною обвинувачення доказів.

Відповідно до ч. 2 ст. 349 КПК України обсяг та порядок дослідження доказів у разі необхідності можуть бути змінені. Як слушно зазначив В. В. Конін, під час судового розгляду сторона захисту повинна продумати план надання своїх доказів, який не повинен бути догматичним, йому має бути властива гнучкість, ураховуючи особливості судового слідства (неявка свідків, перенесення судового засідання тощо). Визначивши, які докази, представлені стороною обвинувачення, є сильнішими, необхідно продумати тактику з дискредитації, спростування зазначених доказів, зробити спробу поставити їх під сумнів¹. Тому можна вважати порушенням норм КПК України відмову суддів у задоволенні клопотань учасників судового провадження про зміну попередньо встановленого обсягу і порядку дослідження доказів, особливо якщо такі клопотання заявляються з наведенням достатніх мотивів і доводів.

Щодо черговості допиту потерпілих та свідків М. С. Строгович слушно зазначав, що потерпілий повинен допитуватися до допиту свідків, оскільки в такий спосіб усувається вплив показань свідків у суді на показання потерпілого, який, на відміну від свідків, до допиту не видаляється із зали судового засідання. Ок-

рім того, його показання щодо обставин вчинення злочину, від якого він постраждав, в значній мірі обумовлюють порядок і зміст допиту підсудного, свідка та перевірки інших доказів². Однак, як свідчить практика, суди, визначаючи порядок дослідження доказів, починають саме з допиту обвинуваченого, аргументуючи це тим, що ст. 351 КПК України, яка регламентує процесуальний порядок допиту обвинуваченого, стоїть на першому місці серед норм, що встановлюють процесуальну форму проведення судових дій.

Під час судового розгляду сторо- на захисту наділена цілим комплексом прав, які дають їй змогу шляхом заяв- лення клопотань ініціювати окремі процесуальні дії. Так, наприклад, під час судового розгляду за ініціативою сторо- ни захисту свідкові, потерпілому, об- винуваченому можуть бути пред'явлені для впізнання особа чи річ (ст. 355 КПК України). Також за клопотанням сторони захисту суд має право викликати експер- та для допиту та роз'яснення висновку (ч. 1 ст. 356 КПК України). Сторона захи- сту у разі необхідності має право заявити клопотання про залучення перекладача (ч. 3 ст. 224 КПК України).

Це можливо, якщо обвинувачений не володіє державною мовою або має фі- зичні вади (німий, глухий, сліпий тощо), у таких випадках суд залучає перекла- дача (сурдоперекладача). Ненадання обвинуваченому перекладача (сурдопе- рекладача) ЄСПЛ вважає порушенням права на захист та підставою для скасу- вання судового рішення (рішення ЄСПЛ у справі «Камасинський проти Австрії» від 19.12.1989)³.

Під час судового розгляду судом до- сліджуються речові докази, документи, а також звуко- і відеозаписи. Сторона за- хисту за наслідками огляду цих доказів або під час їх огляду може заявляти кло-

¹ В Конин, Процессуальные и тактические аспекты деятельности защитника в состязательном процессе (Юрлитинформ, 2009) 103.

² М Строгович, Курс советского уголовного процесса: В 2-х т. т. I. Основные положения науки советского уголовного процесса (Наука, 1968.) 296.

³ Справа «Камасинський проти Австрії» (заява № 9783/82): рішення Європейського суду з прав людини від 19.12.1989 <<http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=372>> дата звернення 31.05.2018.

потання про визнання їх недопустимими.

Всі клопотання повинні негайно вирішуватися судом у залі судового засідання. Кожне клопотання вирішується окремою ухвалою суду та заноситься до журналу судового засідання. За відсутності клопотань або після вирішення клопотань, якщо вони були подані, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів (ч. 3 ст. 363 КПК України).

Судові дебати – це самостійна частина судового розгляду кримінального провадження, основу якої складають промови учасників судового розгляду, де вони дають оцінку діям обвинуваченого, аналізують досліджені в суді докази, наводять аргументи стосовно їх належності і допустимості, висловлюють висновки щодо доведеності чи недоведеності винуватості чи невинуватості обвинуваченого, щодо кваліфікації дій, міри покарання, вирішення цивільного позову та інших питань, що їх повинен вирішити суд при ухваленні вироку. Формування внутрішнього переконання у суддів значною мірою відбувається під час судових дебатів, коли всі його учасники намагаються довести суду відповідність своєї позиції дослідженим у судовому розгляді доказам¹.

Відповідно до ч. 5 ст. 364 КПК України учасники судового провадження в судових дебатах мають право посилатися лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні. Якщо під час судових дебатів виникне потреба надати нові докази, суд відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами, після закінчення якого знову відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин.

Після оголошення судових дебатів закінченими суд надає обвинуваченому останнє слово (ч. 1 ст. 365 КПК України), яке є суттєвою процесуальною гарантією права обвинуваченого на захист, оскільки це його остання можливість вільно, після

всіх, безпосередньо перед тим, як суд піде до нарадчої кімнати приймати рішення, сказати все, що він вважає за необхідне повідомити на свій захист. Останнє слово обвинуваченого є його правом, а не обов'язком. Тому він може як скористатися цим правом, так і відмовитися від нього. Ненадання обвинуваченому останнього слова, незалежно від того, скористався він правом на виступ у судових дебатах, чи ні, слід розглядати як істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, оскільки це перешкоджає суду ухвалити законне та обґрунтоване судові рішення (ч. 1 ст. 412 КПК України). У разі видалення обвинуваченого при порушенні порядку із зали судового засідання відповідно до ч. 1 ст. 330 КПК України він позбавляється права на виступ у судових дебатах та права на останнє слово. Тому вважаємо за необхідне закріпити у КПК України положення, згідно з яким передбачити право обвинуваченого повернутися в залу судового засідання до початку судових дебатів. Важливо також зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 365 КПК України суд не має права обмежувати тривалість останнього слова обвинуваченого певним часом. Частиною 3 ст. 365 КПК України передбачено, що ніхто не має права ставити обвинуваченому запитання під час останнього слова.

Після останнього слова обвинуваченого суд негайно виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку, про що головуючий оголошує присутнім у залі судового засідання (ст. 366 КПК України). Відповідно до ч. 3 ст. 376 КПК України після проголошення вироку головуючий роз'яснює обвинуваченому, захиснику, його законному представнику, потерпілому, його представнику право подати клопотання про помилування, право ознайомитися із журналом судового засідання та подати на нього письмові зауваження. Обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснюється право заявляти

¹ В Тертишник, Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України (Алерта, 2014) 751–752.

клопотання про доставку в судові засідання суду апеляційної інстанції.

Копія вироку негайно після його проголошення вручається обвинуваченому та прокурору. Інші учасники мають право отримати в суді копію вироку чи ухвали суду. На нашу думку, для забезпечення змагальності та рівноправності сторін законом необхідно передбачити обов'язкове вручення копії кінцевого рішення суду (вироку чи ухвали про застосування чи незастосування примусових заходів медичного або виховного характеру) всім учасникам із боку захисту (захиснику, законному представнику, а також особі, щодо якої застосовуються примусові заходи медичного чи виховного характеру).

Визначений КПК порядок судового розгляду повинен гарантувати реалізацію обвинуваченим, його захисником

та законним представником функції захисту в кримінальному провадженні. Для підвищення ефективності здійснення зазначеної функції слід надати право стороні захисту після оголошення обвинувального акта прокурором висловити заперечення проти висунутого обвинувачення; у разі видалення обвинуваченого із зали судового засідання при порушенні порядку судового засідання передбачити можливість його участі в судовому розгляді в режимі відеоконференції та надати право повернутися в залу судового засідання до початку судових дебатів. Суд має враховувати позицію сторони захисту щодо обсягу та порядку дослідження доказів та змінювати їх у разі необхідності за вмотивованими клопотаннями учасників судового провадження.

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zverennia 18.01.2018 (in Ukrainian).
2. Poyasnyvalna zapiska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do Kriminalnogo ta Kriminalnogo procesualnogo kodeksiv Ukrainy shodo nevidvorotnosti pokarannya za okremi zlochiny proti osnov nacionalnoyi bezpeki, gromadskoyi bezpeki ta korupciyni zlochiny». [Explanatory note to the draft Law of Ukraine «On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine Regarding the Inevitability of Punishment for Certain Crimes Against the Grounds of National Security, Public Security and Corruption»]: vid 08.08.2014 Verhovna Rada Ukrainy <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51914> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).
3. Pro uzagalnennya sudovoyi praktiki zabezpechennya prava na zahist u kriminalnomu provadzhenni: Postanova Vishogo specializovanogo sudu Ukrainy z rozglyadu civilnih ta kriminalnih sprav vid 25 veresnya 2015 roku № 9. [On the generalization of judicial practice of ensuring the right to protection in criminal proceedings: Resolution of the Highest specialized court of Ukraine on consideration of civil and criminal cases dated 25.09.2015, No. 9.]: <http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2015_rik.html> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).
4. Pro vnesennya zmin do Kriminalnogo ta Kriminalnogo procesualnogo kodeksiv Ukrainy shodo nevidvorotnosti pokarannya za okremi zlochiny proti osnov nacionalnoyi bezpeki, gromadskoyi bezpeki ta korupciyni zlochiny [On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine Regarding the Inevitability of Punishment for Certain Crimes Against the Fundamentals of National Security, Public Safety and Corruption]: Zakon Ukrainy vid 7.10.2014 № 1689-VII <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1689-18>> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).
5. Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrainy shodo nevidvorotnosti pokarannya osob, yakі perehovuyutsya na timchasovo okupovaniy teritoriyi Ukrainy abo v rajoni provedennya antiteroristichnoyi operaciyi [On amendments to certain legislative acts of Ukraine concerning the inevitability of the punishment of persons who are being hid in the temporarily occupied territory of Ukraine or in the area of antiterrorist operation]: Zakon Ukrainy vid 15.01.2015 № 119-VIII <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/119-19/paran7#n7>> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).
6. Yevropejska konvenciya pro mizhnarodnu dijsnist kriminalnih virokiv [European Convention on the International Validity of Criminal Sentences]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_34> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).
7. Rekomendaciyi № 6 R (87)18 Komitetu Ministriv Radi Yevropi derzhavam-chlenam «Stosovno sproshennya kriminalnogo sudochinstva» [Recommendation No. 6 R (87) 18 of the Committee of Ministers of

the Council of Europe to Member States 'On the Simplification of Criminal Proceedings'] <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_339> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).

8. Rezolyuciya (75) 11 Komiteta Ministrov Soveta Evropy «O kriteriyah, reglamentiruyushih razbiratelstvo, provodimoe v otsutstvie obvinyaemogo» [Resolution (75) 11 of the Committee of Ministers of the Council of Europe 'On the criteria governing proceedings conducted in the absence of the accused'] prinyata Komitetom Ministrov: 19.01.1973 na 217-om zasedanii Predstavitelej Ministrov <http://www.echr-base.ru/res/75_11.jsp> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).

CASE

9. Rishennya YeSPL u spravi «Kamasinskij proti Avstriyi» [Kamasinsky case of European Court of Human Rights] vid 19.12.1989 <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=372> data zverennia 31.05.2018 (in Ukrainian).

BIBLIOGRAPHY

ARTICLE

10. Yanovska O G, Zmagalnist yak zasada kriminalnogo provadzhennya za novim kriminalnim procesualnim kodeksom Ukrayini [General principles of the process of proof in criminal proceedings] (2013) 8 Yuridichna Ukrayina 77–82 (in Ukrainian).

AUTHORED BOOKS

11. Glovackij I Yu, Advokatura zarubizhnih krayin: Angliya, Nimechchina, Franciya [Advocacy of foreign countries: England, Germany, France] (Atika 2007) 588 (in Ukrainian).

12. Kalashnikova N Ya, Garantiya prava obvinyaemogo na zashitu pri izmenenii obvineniya i nakazaniya' [Guarantee of the defendant's right to defense in case of amending the charge and punishment (Moscow State University 1975)] 144 (in Russian).

13. Konin V V, Processualnye i takticheskie aspekty deyatelnosti zashitnika v sostyazatelnom processe [Procedural and tactical aspects of the defender's activity in the adversarial process] (Yurlitinform 2009) 200 (in Russian).

14. Strogovich M S, Kurs sovetskogo ugovnogo processa: V 2-h t. t. [The course of the Soviet criminal trial: In 2 tons] (Nauka 1968) 486 (in Russian).

15. Tertishnik V M, Naukovo-praktichnij komentar do Kriminalnogo procesualnog kodeksu Ukrayini [Scientific and practical commentary on the Criminal Procedure Code of Ukraine] (Alerta 2014) 768 (in Ukrainian).

Syza N., Kuzminska D. Implementation of the protection function under the judicial consideration in the criminal process of Ukraine

In the article, based on the analysis of scholarly works of scientists, domestic criminal procedural legislation, international legal acts and materials of law practice, the problematic issues of the implementation of the protection function during the trial in the criminal process of Ukraine are considered.

The purpose of the article is to find out the problem issues of the implementation of the function of protection in court proceedings in criminal proceedings at the present stage of development of legal and judicial reform in Ukraine.

According to the results of the study, there were made conclusions and proposals to increase the effectiveness of the protection function during the trial of a criminal proceeding.

The position on giving the right to protection to the party after the announcement of the indictment by the prosecutor has been supported is to object to the prosecution. The necessity of personal involvement of the accused in the trial and obligatory participation of the counsel in the cases where the law provides for the possibility of trial without a defendant is substantiated. Offered in case of removal the defendant from the courtroom, in violation of the order of the court, to provide for the possibility of his participation in the court hearing in the video conferencing regime, as well as to entitle the accused to return to the courtroom before the trial begins.

It is noted that the court should take into account the position of the party of protection regarding the volume and order of research of evidence and change them, if necessary, on motivated petitions of participants in the proceedings. There was paid attention to the importance of the active participation of the defense party in the study of evidence during the trial for the effective implementation of the function of protection at that stage

Key words: defense function, defense, right to defense, party defense, defender, accused, trial, criminal procedure.

Стаття надійшла до редакції журналу 07.06.2018.